

In English and Ukrainian literature, themes, motives and poetics from folklore sources are generously used at various stages of their existence. In the works of both authors, the connection with folklore becomes more complex, branched, functionally deeper and more reasonable. Thomas Hardy's work is also rich in proverbs, for example: «By the time a man's head is finished, 'tis almost time for him to creep underground» [Hardy 2015, p. 23] or «A saint is sinner enough not to be cheated» [Hardy 2015, p. 14]. Thomas Hardy and Panas Myrnyi knowingly use proverbs in their works as one of small folklore genres, characterized by aptitude, content utterance and opinion completeness. Authors believe that characters express their thoughts clearly, concisely and expressively with the help of proverbs. Proverbs help to summarize and compile people's observations in everyday life occurrences, reflect people's views on natural phenomena, social relations, family life and human virtues.

Main characters repeatedly turn to biblical motives. We hear from Natalia: «Сам господь заповідав усіх любити; і ворога, навіть свого... злодія... розбишаку!» [Мирний 1970, p. 14]. Although further throughout the storyline in «Lymerivna», we trace the complaints of main characters, namely Natalia, to god, evil and destiny. Like, for example, the pale, crying, ragged, tearful and uncouth Natalia laments: «Господи боже! Невже до тебе не доходяють ні людські муки, ні гіркі сльози?... Ти ж все чуєш і все знаєш! Невже ти не бачиш мого плачу кривого, мого горя тяжкого?» [Мирний 1970, p. 44]. In «Under the Greenwood Tree» we can even read some quote from a verse: «Though this has come upon us, let not our hearts be turned back, or our steps go out of the way» [Hardy 2015, p. 172].

If we consider the main characters Fancy and Natalia in comparative aspect, it is noticeable that they are most impressed by such traits as honesty, kindness, sincerity, high self-esteem, ability to fight for their happiness. Heroines express their inner decency by words and deeds. At the end of «Lymerivna», when Natalia learns that Vasyl is about to return, she begins to rebel even more. Leonid Ushkalov says that «письменник пробує трактувати бунт як прояв людської екзистенції» [Ушкалов 2012, p. 11]. A sudden unexpected return of Vasyl changes the whole situation. The ending of «Lymerivna» becomes tragic and tense. However, in the book «Under the Greenwood Tree» the main character Fancy won the opportunity to be married to her sweetheart Dick Dewy. In this work we trace the process of forming literary characters in inseparable close connection and constant interaction of two factors such as social environment and man's inner world.

Socio-psychological works «Under the Greenwood Tree» (Thomas Hardy) and «Lymerivna» (Panas Myrnyi) have become a valuable asset for the literature of late XIX – early XX centuries, so they will always attract the attention of researchers. In our opinion, these works need and even require further comparative study.

LITERATURE

1. Мирний, Панас (1970). Лимерівна. Зібр. тв. : у 7 т. Т. 6. Київ, с. 9–74.
2. Ушкалов, Л.В. (2012). Реалізм – це есхатологія: Панас Мирний. Харків, 184 с.
3. Hardy, T. (2015). Under the Greenwood Tree or the Mellstock Quire: A Rural Painting of the Dutch School. Kyiv, 206 p.
4. Levine, G. (2017). Reading Thomas Hardy. Cambridge, 166 p.

УДК: 37.016:811.161.2:008

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-91-96

Оксана Кучерява
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
української філології і методики навчання фахових дисциплін
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського (Одеса, Україна)
e-mail: oksana.kuch@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5946-3892

АРТ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті порушено проблему формування культуромовної особистості учня, зокрема акцентовано увагу на посиленні виховного потенціалу уроків української мови на основі активізації соціокультурної змістової лінії програми з української мови. З-поміж провідних шляхів реалізації соціокультурної змістової лінії виокремлено креативні технології, а саме арт-технології, в основі використання яких на уроках української мови лежить гармонійне поєднання слова й різних видів мистецтва. В роботі конкретизовано різновиди арт-технологій (драмотерапія, казкотерапія, музикотерапія, образотворче мистецтво, бібліотерапія) відповідно до соціокультурної змістової лінії, а також розглянуто приклади застосування арт-технологій на уроках з лексикології в 5 і 10 класах закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: арт-технології, соціокультурна змістова лінія, уроки української мови.

Kucheriava Oksana. Art technologies as a means of implementing socio-cultural content line in the lessons of the Ukrainian language

The article raises the problem of forming a cultural linguistic personality of a student, namely, the enhancement of the educational potential of the Ukrainian language lessons based on the use of creative and developmental technologies.

The educational goal of the Ukrainian language lessons in the curriculum is represented by the socio-cultural content line, which aims at providing the common cultural literacy of a modern student. The problematics of the socio-cultural content line forms the textual basis for the assimilation of language material and, at the same time, provides students' immersion in the space of the Ukrainian culture. Among the main ways of activating the socio-cultural content line, the art technologies were singled out.

Accordingly, the following tasks were solved in the article: 1) to substantiate the role and place of art technologies in the presentation of educational material in the lessons on subjects of the humanitarian cycle; 2) to describe and illustrate art techniques and methods as a means of implementing the socio-cultural content line in the Ukrainian language lessons.

Along with theoretical research methods, the method of linguadidactic modelling, as well as the observation of the educational process and the study of the products of students' activity were used.

Within the framework of the first task, the concept of art pedagogy and art technologies with emphasis on the achievements of modern psychology, pedagogy and linguistics was specified. Art pedagogy develops methods, techniques and technologies of teaching and educating by means of different arts. The basis of the use of artistic and creative technologies in the lessons of the Ukrainian language is a harmonious combination of words and different types of art, which allows students to demonstrate the cognitive, aesthetic, emotional, historical and cultural functions of the language.

In order to provide students with lingual and cultural information in the Ukrainian language lessons, it would be advisable to use certain elements of different arts as a means of organizing students' cognitive activity. The article specifies varieties of art technologies (drama, fairytale therapy, music therapy, fine arts, bibliotherapy (art of words)) in accordance with the sociocultural content line of the Ukrainian language curriculum, and provides some examples of the use of art technologies in the lexicology lessons in the fifth and tenth forms of secondary schools.

As a result of the study, the author concluded that the activation of the sociocultural content line by means of various arts helps to adjust students to perceive linguacultural material, to provide it in an accessible form, to provide an exchange of views, "feeling" of linguacultural scripts, which facilitates transformations of the obtained information in language, history, folk studies into beliefs, worldviews, students' ideals.

Key words: art technologies, socio-cultural content line, lessons of the Ukrainian language.

Актуальність започаткованого дослідження визначається засадничими положеннями Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та концепції «Нова українська школа» (2016 р.). Провідними завданнями базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, творчих здібностей [Програма 2017]. Центральне місце в Державному стандарті відводиться освітній галузі «Мови і літератури». Зокрема, мета шкільного курсу української мови полягає у «формуванні компетентного мовця, національної свідомості, духовно багатой мовної особистості» [Програма 2017]. Сьогодні посилюється увага й до виховного потенціалу уроків української мови, адже, згідно з концепцією «Нова українська школа», сучасний випускник – це особистість, патріот та інноватор. Крім того, нова школа повинна плекати українську ідентичність [Нова 2016, с. 19].

Виховна мета уроків української мови в програмі репрезентована соціокультурною змістовою лінією: «Соціокультурна лінія сприяє формуванню соціокультурної компетентності шляхом засвоєння культурних і духовних цінностей, норм, що регулюють соціально-комунікативні відносини між статями, поколіннями, націями, сприяють естетичному і морально-етичному розвитку учнів» [Державний стандарт 2011]. Незважаючи на те, що соціокультурна змістова лінія є допоміжною, спільною з іншими навчальними предметами, вона також зорієнтована на оволодіння учнями ключовими компетентностями, з-поміж яких у програмі з української мови в аспекті досліджуваної проблеми ми звернули увагу на загальнокультурну грамотність – «уміння використовувати українську мову для духовного й культурного самовиявлення (...); використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; створювати тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та використовувати художні засоби» [Програма 2017], «глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [Нова 2016, с. 12]. Автори програми з української мови рекомендують використовувати такі навчальні ресурси, як твори мистецтва; тексти, що містять описи творів мистецтва; дослідницькі проекти.

До основних шляхів активізації соціокультурної змістової лінії відносять: словникову роботу (Н. Бондаренко), міжпредметні зв'язки предметів гуманітарного циклу (Д. Кобцев), роботу з текстами (художніми, публіцистичними, прислів'ями, приказками тощо) українознавчого спрямування (Л. Скуратівський, Г. Корицька, Г. Лещенко, М. Проць, Л. Ярова). Методичні аспекти реалізації соціокультурної змістової лінії знаходимо в працях О. Горошкіної, О. Кучерук, О. Потапенка, А. Ярмолюк та інших.

Звернімось до роботи О. Кучерук про соціокультурний розвиток учнів, у якій дослідниця зазначає: «В соціокультурній методиці навчання української мови мають ураховуватися такі аспекти: особистісно орієнтований, лінгвокультурологічний, аксіологічний, текстоцентричний, герменевтичний, комунікативно-ситуативний, креативний» [Кучерук 2014, с. 3]. З-поміж лінгвометодичних чинників, що впливають на духовно-інтелектуальне становлення україномовної особистості школяра, О. Кучерук виділяє «застосування вчителем творчого підходу до проектування уроку української мови з використанням методів, технологій навчання, які активізують діалог у соціокультурному навчально-виховному середовищі» [Кучерук 2014, с. 4]. Про роль креативних методів у лінгвокультурологічній підготовці школярів неодноразово зазначав у своїх працях О. Потапенко [Лінгводидактика 2005].

Власне креативний аспект привернув нашу увагу й об'єктом дослідження було обрано творчо-розвивальні (креативні) технології.

Мета статті – визначити лінгводидактичний потенціал арт-технологій на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти. Відповідно до мети сформульовано **завдання**: 1) обґрунтувати роль і місце арт-технологій у поданні навчального матеріалу на уроках з предметів гуманітарного циклу; 2) описати та проілюструвати арт-техніки й прийоми як засіб реалізації соціокультурної змістової лінії на уроках української мови.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз психологічної, дидактичної і методичної літератури, який дозволив визначити теоретичні засади досліджуваної проблеми; *емпіричні* – спостереження за навчальним процесом і вивчення продуктів діяльності учнів.

Традиційно в науковій літературі послуговуються терміном «арт-терапія», що спрямована на психологічну діагностику, корекцію та лікування засобами мистецтва й художньої творчості. За словами А. Е. Бойко, «в сучасних умовах використання арт-терапії широко розповсюдилось в освітній сфері, де такий педагогічний напрям отримав назву арт-педагогіка» [Бойко 2014, с. 69]. У розробці цього терміна важливу роль відіграють роботи російської дослідниці Л. Д. Лебедевої, яка поняття арт-терапії у педагогічному контексті розглядає як турботу про емоційне самопочуття і психологічне здоров'я особистості й колективу засобами художньої діяльності [Лебедева 2000]. Поглиблений аналіз арт-педагогіки в поняттєвому полі педагогічних й арт-терапевтичних категорій здійснено в праці Р. М. Пріми та Т. В. Алексінцевої [Пріма, Алексінцева 2016]. Згідно з їх визначенням, арт-педагогіка становить «інтегративну галузь сучасного гуманітарного знання про закономірності, принципи й механізми використання педагогічного потенціалу різних видів мистецтв та форм художньої активності особистості з метою оптимального професійно-педагогічного вирішення завдань її виховання, навчання й розвитку» [Пріма, Алексінцева 2016, с. 9].

Іншими словами, арт-педагогіка спирається на здобутки психології, педагогіки, культурології, мистецтвознавства та соціально-культурної діяльності й на цій основі рекомендує методи, прийоми й технології навчання та виховання засобами різних видів мистецтва й самовираження в мистецтві. Використання арт-технологій на уроці має суттєві переваги: позитивна мотивація навчання, психологічний та емоційний комфорт на уроці, розвиток комунікативних умінь і навичок учнів, активізація їх творчого потенціалу й пізнавальної діяльності. Арт-уроки розкривають перед учнями широкі можливості для спілкування, самовираження, обміну думками й взаємодопомоги.

В основі арт-технологій лежить застосування технік і прийомів арт-терапії: драмотерапія, казкотерапія, музикотерапія, образотворчна терапія, бібліотерапія (мистецтво слова), комп'ютерна творчість, спрямовані на розвиток особистості учня. До того ж художню творчість розглядають не як предмет спеціального вивчення, а засіб досягнення поставленої на уроці мети. Вибраний вид і жанр мистецтва визначають набір макро- і мікроелементів майбутнього уроку, який може бути побудований на прикладі одного виду мистецтва або з опорою на окремі елементи різних видів мистецтва.

Щодо уроків української мови, то використання художньо-творчих технологій ґрунтується на гармонійному поєднанні слова й різних форм художньої активності, що дозволяє продемонструвати учням когнітивну, емотивну, естетичну й історико-культурну функції мови.

Гадаємо, що з метою розкриття лінгвокультурологічної інформації на уроках української мови доцільним буде застосування окремих елементів різних видів мистецтва як засобів організації пізнавальної діяльності учнів. Для прикладу конкретизуємо різновиди арт-технологій відповідно до соціокультурної змістової лінії:

1. Драмотерапія: театр імпровізації, драматизація художніх творів, лінгвокультурологічний етюд («*Національні звичаї, традиції, обряди й свята – віковічні духовні засади розвитку народу*», «*Запорозьке коза-*

цтво в українській історії й національній свідомості» 5 клас); драматизація філософських категорій («Родинно-побутова культура» 5 клас; «Моральні цінності й чесноти людини» 7 клас; «У чому полягає сенс життя» 10 клас).

2. Казкотерапія: використання архетипу казки («Коріння української культури» 5 клас), складання, драматизація і малювання казок, казкова подорож («Дивовижний світ української природи», «Герої доби козацтва» 5 клас; «Рослинний і тваринний світ рідного краю» 6 клас).

3. Образотворче мистецтво: асоціативне малювання, малювання лінгвокультурних концептів (образного змісту, кольорове сприймання) («Наші обереги» 7 клас; «Український національний характер» 9 клас; «Матеріальні й духовні скарби нашого народу» 10 клас); робота з творами образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво) («Народне українське мистецтво – вищий вияв творчого генія народу», «Народні митці України» 5 клас, «Художньо-культурна цінність декоративно-прикладного мистецтва» 6 клас); малюнок-діалог («Моя школа, мій клас. Значення колективізму», «Покликання людини» 5 клас; «Моя родина, родовід» 6 клас; «Земля – наш спільний дім» 10 клас); образне бачення (емоційно-образне дослідження предмета засобами образотворчого мистецтва) («Багатство української символіки» 5 клас; «Символіка народного костюма» 6 клас).

4. Музикотерапія: прослуховування музичних творів та обговорення асоціацій, музичний супровід творчої роботи, малювання музичних образів/ мотивів, літературно-музичні композиції, написання творів за прослуханими музичними п'єсами («Народна пісня – душа народу» 5 клас; «Коліскова. Обрядові пісні» 6 клас; «Роль свят, міфології, фольклорної творчості у формуванні світогляду українців» 8 клас; «Барви українського слова» 10 клас).

5. Бібліотерапія (мистецтво слова): різні прийоми роботи з художніми творами (у т.ч. аналіз художніх творів), твір по колу, сенкан, написання лінгвокультурологічних етюдів, портретів та інших художніх творів різних жанрів («Історичне минуле України на різних етапах розвитку українського народу» 5 клас; «Народні пісні, приказки й прислів'я про родинно-сімейні стосунки» 7 клас; «Шляхи самопізнання й життєтворчості» 8 клас; «Основні віхи нашої історії», «Українська мова і відображена в ній національна культура» 10 клас), образне бачення (словесний малюнок) («Дивовижний світ української природи» 5 клас).

Дієвість застосування арт-технологій продемонструємо на фрагментах уроків української мови в 5 і 10 класах.

Як відомо, у програмі з української мови всі змістові лінії взаємопов'язані, тому до уроку традиційно формулюють дві теми: мовну й соціокультурну. Наприклад для 5 класу: *Лексичне значення слова. Дивовижний світ української природи (символіка квітів і дерев в українській культурі)*. Основна мета означеного уроку – розкрити зміст розділу «Лексикологія», сформувати в учнів уявлення про лексичне значення слова, познайомити з тлумачним словником. Ціннісна складова передбачає усвідомлення учнями багатства виражальних засобів української мови, зокрема багатства її лексичного складу, розширення словникового запасу учнів (приміром, ознайомлення зі словами-символами, етнокультурознавчою лексикою) [Програма 2017].

Мета уроків лексикології в 10 класі – узагальнення й систематизація основних відомостей про слово, засвоєних в основній школі, у функціонально-стилістичному аспекті. Чинна програма з української мови для 10–11 класів також акцентує увагу на збагаченні словника старшокласників «власне українською лексикою, словами, що витворилися в українській мові й були засвідчені в історичних пам'ятках, художніх творах українського народу» [Методика 2004, с. 352]. Сформулюємо тему уроку для 10 класу: *Слово і його значення. Матеріальні й духовні скарби нашого народу*.

У структурі означених уроків з лексикології методично доцільними виявилися такі арт-технології:

1) прийоми і методи образотворчого мистецтва, зокрема асоціативне малювання (5 клас), яке ґрунтується на роботі з предметними, художніми асоціаціями та асоціаціями, що мають суб'єктивний характер. Асоціативні зв'язки обумовлюються знаннями людини, а також культурою, до якої вона належить.

Наприклад, вишня, за тлумачним словником – плодове дерево, звичайно з довгим тонким гіллям, на якому визрівають ягоди, і цілісним темно-зеленим листям; плід цього дерева (соковита темно-червона ягода з кісточкою). Лексичне значення слова «вишня» продемонструємо уривками з творів Марка Вовчка: *Гори вже ті травною зеленіють, уросли садками густими. Межи білих хаток цвіте й вишня рясна, й тонковерха тополя пахучим листом шелестить* («Три доли»); *Хата була в нас хороша, і садок, і город великий; в садку вишині, й черешні, і яблука, і волоські оріхи, й грушки, й калина* («Сон»).

З метою уточнення символічного значення слова було використано прийом асоціативного малювання. Учні на аркушах паперу без попереднього обдумування за завданням учителя малювали свої спогади або емоційні переживання, пов'язані з вишнею, вишневим цвітом. Подальше обговорення учнівських малюнків дозволило порівняти лексикографічне й психолінгвістичне значення слова, проінтерпретувати традиційні та індивідуально-особистісні асоціації. Вишня асоціювалась з дівочою красою, дівчиною, дівчиною-нареченою. Частотною була реакція – вишневий сад як символ батьківського дому, родини. В окремих роботах був яскраво підкреслений зв'язок із рядками Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати».

2) казкотерапія, а саме прийом «використання архетипу казки», що допомагає заглибитись в етимологію назви дерева (10 клас).

Спочатку учням пропонували обговорити в групах запитання: *Який прикметник прихований у назві дерева вишня? З чим, на вашу думку, ототожнювалась вишня у свідомості наших предків?*

Після обміну думками учні знайомились з текстом Галини Лозко «Вишня»:

Вишня – одне з найстаріших дерев в Україні, її знали з давніх-давен як дику рослину з цілющими ягодами.

Вишня використовувалась у Різдвяних обрядах задовго до привнесеного Петром I звичаю ставити ялинку на офіційний Новий рік (1 січня). Її викопували восени і ставили в діжку з землею у хаті, де вона стояла до Різдва. За тим, як росла вишня, передбачали свою долю: якщо до свята вона зацвітала, це був добрий знак. Вишня присвячувалась найвищим Богам народівір'я. Тому логічно буде вважати назву вишня прикметником (ж. рід від вишній, всевишній). Так і назву вишні слід розуміти як «божественне дерево».

До тексту подавались лексичні й лінгвокультурологічні завдання:

1. Поясніть за тлумачним словником лексичне значення виділених у тексті слів.
2. Які вам відомі народні свята зимового циклу та пов'язані з ними звичаї та обряди?
3. Прочитайте словникову статтю «Катеринин день (свято Доля)» за словником-довідником «Знаки української етнокультури» В. Жайворонка. Яку роль виконувала вишнева гілочка на цьому святі? (На свято Катерини (7 грудня) дівчата використовують вишневі гілочки для ворожіння: якщо до Різдва вишня зацвіте, дівчина вийде заміж).
4. Пригадайте народні пісні, у яких зустрічається образ дівчини-вишні, вишневого садочка. Прокоментуйте символіку пісень.

Нарешті учні переходили до складання казкового сюжету, який би відтворював уявлення наших предків про магічну силу вишневої гілочки.

Аналіз творчих робіт продемонстрував зацікавленість учнів лінгвокультурологічним матеріалом. Сюжетні лінії казок переважно будувались з використанням таких ключових слів, як *дівчина, краса, білий цвіт, весна, діжа, дівчина-весна, дівчина-зима, добро / зло, радість / горе* та їх символічних значень.

3) музикотерапія спирається на виражальні можливості музичних творів. На уроці з лексикології і в 5, і в 10 класах ми звернулись до творчої роботи зі словом за прослуханими музичними п'єсами. Наприклад, учні знайомляться (вдома або на уроці) з романсом «Садок вишневий коло хати» (сл. Т. Шевченка), музику до якого написав відомий український композитор М. Лисенко, піснею «Мамина вишня» (муз. А. Пашкевича, сл. Д. Луценка), а також низкою народних пісень («Ой у вишневому саду», «Ой під вишнею» та ін.). Запропоновані музичні твори різняться характером і звуковими художніми образами, тому після прослуховування учні обмінюються враженнями й думками: *1. Який настрій викликає прослухана пісня / мелодія? 2. Які образи (зорові, звукові) виникають у вашій уяві?*

Потім пропонують роботу з картками. Для 5 класу картка містить такі завдання:

1. Доберіть прикметники (3–5) до поданих слів: *вишня, хата, цвіт, дівчина, зоря, вечір, пісня, мати*. Які з дібраних прикметників мають народнопоетичне забарвлення?

2. Складіть 2–3 речення з дібраними прикметниками, щоб вони вживались у переносному значенні.

Для старшокласників завдання мали диференційований характер:

1. Продовжіть речення, утворивши складні.

Тихий весняний вечір огорнув вишневі садочки, і ...

З кущів квітучої калини долинула перша солов'їна пісня, тиха, ніби несмілива, а ...

Ніжно осипались на землю білі вишневі пелюсточки, і ...

До яких музичних композицій підходять речення? Чому?

До виділених слів доберіть синоніми. Визначте роль синонімів у художньому творі. Самостійно складіть речення про вишневе дерево (садок).

2. Складіть сенкан за такими мотивами (на вибір) «Вишневий сад», «Вишнева гілочка», «Дівчина-весна», «Доля». За бажанням учні можуть підготувати музично-віршові композиції.

Дидактичний сенкан – п'ятирядковий неримований вірш, який має на меті розвиток креативності та образного мислення учнів. Наведемо приклади учнівських робіт:

*Вишня
гарна, квітуча,
надихає, чарує, смакує.
Символ віри у краще.
Краса.
(Анастасія М.)*

*Гілочка
вишнева, квітуча,
красується, милується, цвіте.
Наречена одяглась у вінок білосніжний.
Доля (Ольга Б.)*

Вибіркові спостереження за навчальним процесом та аналіз фактичного матеріалу засвідчили, що використання арт-технологій поряд із традиційними вправами й завданнями на уроках з лексикології дозволило створити відповідний соціально-психологічний, емоційний мікроклімат у сприйманні лінгвокультурологічної інформації, пробудити в учнів бажання до поглибленого вивчення навчального матеріалу.

Сумуючи викладене, ще раз підкреслимо таке: 1) активізація соціокультурної змістової лінії засобами різних видів мистецтва (арт-технологій) допомагає налаштувати учнів на сприймання лінгвокультурологічного матеріалу, подати його в доступній формі, забезпечити обмін думками, «проживання» лінгвокультурних сценаріїв, що сприяє трансформації отриманих відомостей з мови, літератури, історії, народознавства в переконання, світоглядні установки, ідеали учнів; 2) арт-технології на уроках української мови – це поєднання слова й різних видів мистецтва, яке створює сприятливі умови як для засвоєння мовного матеріалу, так і для занурення учнів у простір української культури.

Перспективи подальших досліджень плануємо спрямувати на розробку лінгвокультурологічного підходу до навчання рідної мови й добір відповідного дидактичного матеріалу для його реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко, А. Е. (2014) Використання арт-педагогічних технологій як засобу творчого самовираження молодших школярів у позашкільних навчальних закладах. [У:] *Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя*. Психолого-педагогічні науки, № 5, с. 68–73.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>
3. Кучерук, О. (2014) Соціокультурний розвиток учнів як лінгвометодична проблема. [У:] *Українська мова і література в школі*, №2 (112), с. 2–7.
4. Лебедева, Л. Д. (2000) Арт-терапия в педагогіці. [У:] *Педагогіка*, № 9, с. 27–34.
5. *Лінгводидактика* (курс лекцій) (2005). О. І. Потапенко, Л. П. Кожуховська, Т. І. Товкайло, Т. В. Чубань. Київ, 402 с.
6. *Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах* (2004). За ред. М. І. Пентиліук. Київ, 400 с.
7. *Нова українська школа*. Концептуальні засади реформування середньої школи (2016). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Пріма, Р. М., Алексінцева, Т. В. (2016) Артпедагогіка як наукове поняття: аспекти сутнісної характеристики. [У:] *Вісник Черкаського університету*. Серія «Педагогічні науки», № 1, с. 6–10.
9. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5–9 класи (2017). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

УДК 159.923:800.892+316.77 (043.3)

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-96-100

Лисенко Любов Володимирівна
кандидат культурології, доцент кафедри мов
Національної музичної академії України
ім. П. І. Чайковського (Київ, Україна)
e-mail: lysenko.agapi@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9700-2576

УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ У ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ ЗРІЗІ

У статті визначено особливу роль лінгвокультури та породжених нею стереотипних концептів у формуванні ментальної ідентичності індивіда, етносу та нації. Диференційовано побутові концепти сучасного часу, сформовані соціально-економічними чинниками, та архетипові концепти, сформовані довготривалим лінгвокультурним розвитком. Наголошено на необхідності вивільнення українства від нав'язаних зовні стереотипних світоглядних установок. Запропоновано шлях подолання віктимності та ретравматизації свідомості, що стає можливим за умови перепрошивки ментальної ідентичності з пасивно-негативної на конструктивно-позитивну.

Ключові слова: ментальна ідентичність, лінгвокультура, концепт, стереотип, історична пам'ять, віктимність.

Lysenko L. V. Ukrainian mentality in a linguistic cultural studies

In the article is determined the specific role of linguistic culture and its stereotyped concepts in the formation of the mental identity of the individual, collective, ethnos and nation. We described also the everyday concepts of modern times, formed by the socio-economic factors, and the archetypal concepts formed by long-term linguistic and